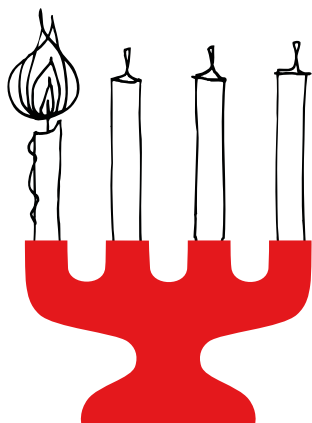

Vi tänder ett ljus i advent

- men vem har hittat på traditionerna?

Jultraditionerna är självklara för många av oss. En del kan inte tänka sig adventstiden utan pepparkakor, andra längtar i månader efter att åter få plocka fram ljusstakar och stjärnor. Men varför gör vi som vi gör? Och varifrån kommer traditionerna?

TEXT: ANNA THEANDER ILLUSTRATIONER: SUSANNE ENGMAN/IKON

28 ljus blev fyra

På Ersta diakonianstalt i Stockholm fanns på 1870-talet en adventsgran, efter tysk förebild. I den tändes sju ljus för varje söndag i advent. En bit in på 1900-talet kom adventsljusstaken där man istället tände ett ljus för varje söndag fram till jul.

En stjärna lyser klart

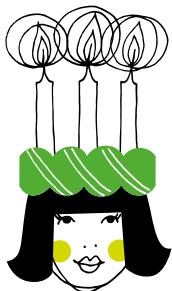
Även traditionen med adventsstjärnan i fönstret kommer från Tyskland. I den tyska staden Herrnhut lät en lärare sina elever tillverka pappersstjärnor som belystes inifrån. Det blev snart en affärsidé för tyska företag som började tillverka vikbara pappersstjärnor. Stjärnan symboliserar förstås Betlehemsstjärnan som ledde de vise männen till den nyfödde Jesus och borde kanske egentligen höra Trettondedagen till, men har blivit en kär adventstradition. Till Sverige kom adventsstjärnan i början av 1900-talet.

Blir man snäll av pepparkakor?

I Norden åt man pepparkakor redan under medeltiden, även om de antagligen skilde sig en del från dagens pepparkakor. Cajsa Warg gav ut pepparkaksrecept redan 1755. Det har berättats att kung Hans som regerade i Danmark 1497-1501 var känd för att ofta vara på dåligt humör. Hans läkare ordinerade då pepparkakor eftersom ett rykte sa att man blev glad av sådana. Apoteket i Köpenhamn ska då ha skickat kilovis av pepparkakor till hovet - och därmed lever uppfattningen vidare att man blir snäll av att äta pepparkakor! Sant eller inte? Prova, så får du se!

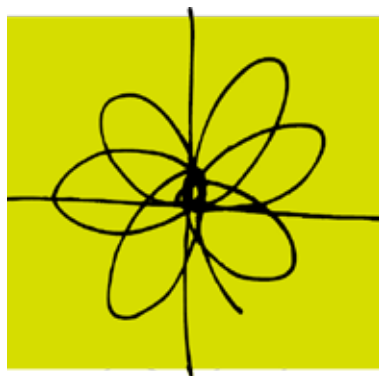
Luciafirandet - en nygammal tradition

Luciafirandet i sin nuvarande form kan sägas vara från 1920-talet men i själva verket är traditionen äldre än så. Högtiden bygger på legenden om Sankta Lucia från Syracuse som dog martyrdöden år 304. Det äldsta belägget för en svensk sed med ljusprydd Lucia är från 1764 där Lucia firades på Horns boställe norr om Skövde.

I det gamla svenska bondesamhället var just lucianatten årets längsta - detta på grund av att man använde en annan kalender på den tiden. Trots att kalendern byttes ut 1753 levde folktron på en farlig lussenatt, med djur som kunde tala och övernaturliga makter, kvar länge.

Ett paradisträd från Tyskland

På medeltiden uppfördes i Tyskland "paradisspel" (Notera Adams och Evas namnsdagar: 23 och 24 december!). I spelen förekom ett träd med äpplen som kallades "paradisträdet", en symbol för livets träd i Edens lustgård. Paradisträdet utvecklades så småningom och blev en julgran. De röda kulorna ska påminna om frukterna i trädet och stjärnan i toppen är Betlehemsstjärnan. Ljus i granen är Guds ljus i mörkret och att granen står grön och grann i stugan mitt i vintern har ibland tolkats som en symbol för det eviga livet. Till Sverige kom julgranen med högreståndsfamiljer på 1700-talet men det skulle dröja till 1900-talet innan den blev vanligt förekommande.

Julklappar till Jesus

Julklapparna är egentligen symboler för gåvor till Jesus. Men eftersom han inte finns kroppsligen på jorden ger vi dem till varandra. Vi gör alltså som de tre vise männen: vi kommer med gåvor! I vår svenska tradition är det vanligen 24 december som är dagen då vi delar ut julklappar, men i andra kristna traditioner är det istället just Trettondedagen, den 6 januari, som är dagen för det stora julfirandet. Ordet "klapp" kommer ifrån den tid då man smög sig fram till ytterdörren, klappade på den och kastade in julgåvan - "klappen".

Julbocken - inte alltid så trevlig

I äldre tider var det julbocken som kom med julklapparna. Det var dock ingen särskilt trevlig figur - i själva verket stammar julbocken från den djävulsfigur som under medeltiden brukade uppträda som Nikolaus fånge under Nikolausspelen. Hans fångenskap skulle berätta om hur det goda besegrar det onda. Utklädda till julbocker tiggde ungdomar senare mat och dryck till julfesterna. Men de ställde till så mycket bråk att det i början av 1700-talet utfärdades en arresteringsorder på alla julbocker! Numera är det vanligen jultomten som delar ut julklapparna. Varifrån tomtetraditionen kommer kan du läsa om på sidan 20.

